

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/148859,Identyfikacje-ofiar-totalitaryzmu-wspolpraca-z-FBI.html>
26.04.2024, 10:25

Identyfikacje ofiar totalitaryzmu - współpraca z FBI

Data publikacji 25.08.2021

12 sierpnia 2021 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej, zgodnie z ustawą o IPN, przekazał do publicznej wiadomości w Pałacu Prezydenckim informację o identyfikacji 26 ofiar zbrodni niemieckich i komunistycznych. Nazwiska pięciu spośród wszystkich zidentyfikowanych przywrócono narodowej pamięci dzięki współpracy, jaką IPN nawiązał z Federalnym Biurem Śledczym USA (FBI).

W 2016 r. ustawodawca nałożył na Prezesa IPN obowiązek utworzenia i prowadzenia Bazy Materiału Genetycznego w celu identyfikacji ofiar totalitaryzmu. Zadania w zakresie administrowania Bazą Materiału Genetycznego powierzono Biuru Poszukiwań i Identyfikacji (BPiI).

Potrzeba prowadzenia zaawansowanej analizy danych genetycznych gromadzonych w Bazie oraz brak możliwości zapewnienia przez laboratoria genetyczne w Polsce zaplecza informatycznego odpowiedniego do realizacji tego zadania skłoniły IPN do poszukiwania rozwiązań poza granicami kraju. Szansą na pozyskanie odpowiedniego narzędzia, które odpowiadałoby potrzebom prowadzenia identyfikacji ofiar zbrodni na skalę, w obliczu której stanęło państwo polskie, okazało się nawiązanie współpracy z Federalnym Biurem Śledczym Stanów Zjednoczonych (FBI).

FBI w celu identyfikacji tożsamości ofiar przestępstw kryminalnych od lat wykorzystuje swój autorski system informatyczny Combined DNA Index System (CODIS). To najlepsze na świecie narzędzie do prowadzenia analiz porównawczych w celu identyfikacji – na bazie zgromadzonych w systemie profili DNA. Funkcjonalności systemu są na tyle unikalne, a zarazem skuteczne, że FBI udostępnia swój system na całym świecie, jednak o licencję ubiegać się mogą wyłącznie instytucje publiczne, które realizują funkcje śledcze. System nie jest dostępny dla laboratoriów działających w ramach uczelni wyższych czy dla laboratoriów komercyjnych. W Stanach Zjednoczonych z CODIS korzystają obecnie 203 federalne, stanowe i lokalne laboratoria. Program został udostępniony i wdrożony w 58 krajach, w tym w Polsce [źródło: <https://www.fbi.gov/>]. Jedynym podmiotem w Polsce korzystającym z CODIS było do niedawna Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji, wykonujące zadania w zakresie m.in. identyfikacji genetycznej dla policji i prokuratury. Ze względu na uwarunkowania prawne, odrębność instytucjonalną i konieczność dostosowania

systemu do danych gromadzonych przez IPN, konieczne było uzyskanie przez Instytut odrębnej licencji.

Przy wsparciu Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego RP Instytut Pamięci Narodowej uzyskał zgodę Dyrektora FBI na korzystanie z CODIS. W 2018 r. zostało zawarte porozumienie, a rok później z udziałem przedstawicieli FBI uruchomiono system. W okresie pomiędzy datą podpisania porozumienia a uruchomieniem CODIS wdrażane były wymagania informatyczne i organizacyjne nałożone przez FBI, które Instytut miał obowiązek spełnić. W sierpniu 2019 r. eksperci strony amerykańskiej przeprowadzili kompleksowe szkolenie pracowników IPN. Od września 2019 r. przy wsparciu FBI wdrażano rozwiązania i usprawnienia informatyczne w celu przystosowania możliwości identyfikacyjnych programu do specyfiki danych genetycznych, jakimi dysponuje IPN (materiał porównawczy pochodzący od dalszych krewnych). Szczególną uwagę w związku z tym poświęcono modułowi, który umożliwia tworzenie drzew genealogicznych z profili osób spokrewnionych z osobą zaginioną. W roku 2020 prowadzono już systematyczne prace związane z rejestracją w CODIS profili DNA. Zbudowanie bazy danych genetycznych umożliwiło osiągnięcie najważniejszego celu – uruchomienia procedury cyklicznego i nieograniczonego przeszukiwania zasobów CODIS pod kątem dopasowania profili i symultaniczną analizę uzyskanych zgodności przez genetyków sądowych i biologów Instytutu.

Miarą sukcesu CODIS jest jego zasób. Zadaniem Biura Poszukiwań i Identyfikacji jest więc stałe poszerzanie Bazy. Zasoby systemu stanowią profile DNA, ustalone w wyniku badań genetycznych zlecanych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji zewnętrznym laboratoriom genetycznym w trybie ustawy o zamówieniach publicznych, oraz profile DNA ustalone przez laboratoria w trybie postępowania karnego, przekazane do Bazy przez prokuratorów pionu śledczego IPN. Aby system działał w pełni, konieczne jest jednak przekazanie do Bazy wyników wszystkich badań genetycznych przeprowadzonych w ramach śledztw. Proces ten jest w toku. Za pomocą CODIS genetycy sądowi BPil są w stanie wesprzeć prokuratorów w analizie profili DNA, pozostawiając jednocześnie możliwość analizy danych genetycznych powoływanych w ramach śledztw zewnętrznym jednostkom badawczym. Dla pionu śledczego IPN system FBI to dodatkowe narzędzie procesowe umożliwiające określenie tożsamości ofiar zbrodni.

CODIS jest narzędziem wspierającym Bazę Materiału Genetycznego IPN. Umożliwia skuteczne wykorzystywanie danych zarejestrowanych w Bazie zgodnie z celem ustawowym i zadaniami Instytutu. Żadne laboratorium genetyczne w Polsce nie posiada narzędzia pozwalającego na stałe i systematycznie przeszukiwanie wszystkich zgromadzonych profili genetycznych względem siebie. Wystarczył okres niespełna półtora roku, aby przekonać się, że system FBI daje możliwości szybkiej i trafnej analizy zgromadzonych danych w bazie liczącej już blisko 800 profili, której żadne laboratorium genetyczne nie byłoby zdolne przeprowadzić w tak krótkim czasie. **Uzyskane wyniki pokazały, że dzięki CODIS możliwa jest identyfikacja ofiar, których profilem DNA zewnętrzne laboratoria genetyczne dysponowały od dłuższego czasu. To brak odpowiedniego narzędzia**

informatycznego uniemożliwił wcześniejszą identyfikację. Chociaż wsparcie jednostek naukowych wykonujących badania genetyczne dla IPN jest nieocenione, to analiza wyników ich pracy dedykowanym narzędziem przetwarzania danych genetycznych, jakim jest system FBI, daje wymierne korzyści w postaci większej liczby zidentyfikowanych ofiar.

CODIS, co ważne, umożliwia dokonywanie analiz i uzyskiwanie wyników na podstawie profili częściowych, tak częstych w przypadku zdegradowanego materiału kostnego zalegającego w ziemi przez kilkadziesiąt lat. Ta kluczowa funkcjonalność pozwala na uzyskanie wstępnych wskazań, a następnie na rozszerzenie badań i pozyskanie materiału porównawczego od bliskich ofiar w innej linii pokrewieństwa. Przekłada się więc na konkretne i efektywne działania.

Dzięki systemowi FBI do sierpnia 2021 r. w IPN dokonano identyfikacji genetycznej pięciu odnalezionych ofiar: Jana Chabińskiego, Apoloniusza Duszkiewicza, Floriana Ewertowskiego, Mieczysława Ingłota i Witolda Sulika. Biogramy zidentyfikowanych osób przedstawione zostały poniżej – w relacji z uroczystego wręczenia not identyfikacyjnych.

Współpraca z FBI umożliwiła Instytutowi Pamięci Narodowej budowę jedynej na świecie bazy genetycznej dedykowanej wyłącznie identyfikacji ofiar zbrodni sprzed kilkadziesiąt lat. Z każdym rozszerzeniem zasobów Bazy szansa identyfikacji wzrasta.

